

ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА
ЗА ОБРАЗОВАЊЕ ВАСПИТАЧА
НОВИ САД

Студијски програм мастер струковни васпитач

**МОГУЋНОСТ ДЕЧЈЕГ ИЗБОРА СРЕДСТАВА И
МАТЕРИЈАЛА У ПРОСТОРНОЈ ЦЕЛИНИ ЗА
ВИЗУЕЛНО ИСТРАЖИВАЊЕ**

Мастер рад

ментор:

професор др.Јованка Улић

кандидат:

Каролина Батар

бр.индекса 14/2021

септембар, 2023.

Сажетак: У овом раду бавићемо се могућности дечјег избора средстава и материјала у просторној целини за визуелна истраживања. У истраживању ћемо применити дескриптивну методу, која је намењена истраживању васпитно – образовне праксе и описивању средстава и материјала у просторној целини за визуелно истраживање, као и могућностима њиховог избора, али и њиховом значају за активности визуелног истраживања. Поред дескриптивне методе, методом теоријске анализе обухватиће се релевантна научна и стручна литература, у чијем светлу ће бити сагледани добијени резултати, анализирани истраживачки проблеми и њихова веза са теоријским утемељењима.

Кључне речи: ликовно стваралаштво, визуелна просторна целина, предшколско дете

Abstract : In this paper, we will deal with the possibilities of children's choice of means and materials in the spatial unit for visual research. By monitoring the child's choice of materials and means, we can discover his preferences, interests, desires and needs, and even fear and restlessness, which enables one step closer to the child's inner world, so we are closer to the path and method of educational action. Considering the importance of this research for pedagogical practice, but also for further scientific knowledge and further research work in this area, the research has both practical and theoretical significance. In the research, we will apply the descriptive method, which is intended for researching educational practice and describing means and materials in the spatial unit for visual research, as well as the possibilities of their selection, but also their importance for visual research activities. In addition to the descriptive method, the method of theoretical analysis will include relevant scientific and professional literature, in the light of which the obtained results will be viewed, the research problems will be analyzed and their connection with the theoretical foundations.

Keywords: artistic creativity, visual spatial unit, preschool child

Садржај:

УВОД.....	5
ТЕОРИЈСКИ АСПЕКТ РАДА.....	6
Васпитно-образовни циљеви према Новим основама(<i>Године узлета</i>).....	6
Простор као подстицајно окружење за децу	8
Просторна целина за визуелно истраживање.....	13
Савремена улога васпитача.....	22
МЕТОДОЛОШКИ АСПЕКТ РАДА.....	25
Предмет и проблем истраживања.....	25
Циљ и задаци истраживања.....	25
Хипотезе истраживања.....	25
Варијабле истраживања.....	26
Опис истраживања.....	26
Карактер истраживања.....	26
Методе истраживања.....	27
Инструмен истраживања.....	27
Узорак испитаника.....	27
ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА.....	28
ЗАКЉУЧАК.....	40
ЛИТЕРАТУРА.....	41
ПРИЛОГ.....	43

Кад престанемо да се играмо, кад под утицајем година замремо и немамо потребе за игром и вером у истинитост и *стварност* игре (*стари нас за игру не мари*, каже пословица), тада свако од нас залази у густу, тешко проходну шуму из које треба наћи и изборити себи излазна чистину, светлост и слободан пут. На том беспућу, које је у ствари наш *озбиљни и свесни живот*, нама је у толико лакше и лепше уколико је у нама још остало смисла за игру и способност да јој се с времена на време предамо потпуно, да из ње изађемо освежени и окрепљени за даља тражења.

Иво Андрић

Слика број 1. Деца истражују различите начине сликања

УВОД

Нова програмска концепција представља савремени приступ учењу и развоју у раном детињству и заснива се на вери у капацитете деце да активно учествују у свом учењу и развоју, значају игре и заједничког учешћа деце и одраслих. Циљ *Година узлета* је јачање континуитета у образовању постављањем темеља за целоживотно учење и чвршће повезивање са породицом и локалном заједницом. У складу са новим Основама програма по којима сада раде готово сви вртићи у Републици Србији, у свим објектима се пажња посвећује уређењу средине за учење. Уређењу средина се посвећују сви – деца, васпитачи и родитељи (дају се идеје, набављају и израђују средства). Центри активности требало би код деце подстицати развој аутономије, самосталности, подстицати међусобну сарадњу и интеракцију, пружити слободу кретања и измену активности.

Праћењем стваралачких активности детета можемо открити његове склоности, интересовања, жеље и потребе, па чак и страх и немир, што омогућава један корак ближе унутрашњем свету детета, па смо ближи путу и начину васпитно – образовног деловања. Како би се омогућили оптимални услови за развијање креативности деце потребно је прикупити што разноврснији материјал за рад. Већина деце која се теже сналазе на цртежу, вајарски материјал пак пружа могућност да се искажу просторним обликовањем, што позитивно делује на даљи развој њихове креативности и развоју личности.

Разлика у успеху васпитача често произилазе из различитог степена и љубави према овој врсти рада. С обзиром на значај ове особине, која се оцењује као битна компонента личности васпитача, постоји мишљење да би требало проверавати мотивацију кандидата приликом њиховог пријема. Међутим емпиријска и теоријска проучавања формирања васпитача указују да се мотивисаност за рад са децом и љубав према педагошком позиву могу развити и у току професионалног образовања васпитача.

ТЕОРИЈСКИ АСПЕКТ РАДА

Васпитно – образовни циљеви према Новим основама (*Годинама узлета*)

Према историјским изворима, од оснивања првих предшколских установа до данас, у свим незваничним, полузваничним и званичним програмима је потенциран васпитни рад са децом, ради њихове припреме за наставу, која их очекује у основној школи. Од *Уредбе о српским вероисповедним забавиштима*, из 1890. када је утврђен циљ забавишта да развија дечје тело, чула и дух, затим Збирке целокупног рада у српском вероисповедном забавишту, из 1903. године, коју је припремила васпитачица Мила Малеташки, а у којој је основни задатак забавишта што бољи и разумнији развој телесног и душевног живота детета, до савремених званичних предшколских програма, васпитању предшколске деце се посвећивала посебна пажња (Гавриловић, 2001). Данас су ови васпитни задаци широко постављени кроз различите развојне сфере и аспекта.

До пре неколико година била су предвиђена два модела предшколског васпитања и образовања деце од 3 до 6 – 7 година живота, који су примењивани последњих десетак година у Републици Србији. Разлике се јављају између два модела (модела А и модела Б). Модел А гравитира отвореном систему васпитања и акционом развијању програма, зависно од интересовања деце. “Према *Моделу А Општих основа предшколског програма*, циљ предшколског васпитања се разрађује кроз три сфере дечјег развоја у правцу откривања и упознавања самога себе, развијања односа и сазнања о другим људима, затим изграђивања сазнања о околини и начинима деловања на њу. Ове сфере развоја и активности предшколског детета се узајамно преклапају и условљавају, а самим тим одређују и његово сазнање, односно образовна постигнућа“ (Гавриловић, 1996: 12).

Модел Б има карактеристике когнитивно-развојног програма и разрађене васпитно – образовне циљеве, задатке васпитања и типове активности међу којима васпитач може да бира и разрађује их зависно од потреба, могућности и интересовања. Оба модела се равноправно примењују и комбинују у пракси, а установе се за њих индивидуално опредељују. Симболично назване *Основе програма Године узлета* представљале су тада нове основе програма предшколског васпитања и образовања које препознају значај

предшколског доба у развијању способности за целоживотно учење, као што су самопоуздање, отвореност, радозналост, истрајност, отпорност и креативност. Оне промовишу програме који настају кроз заједничко учествовање, у простору који је инспиративан и провокативан за дете и где оно може слободно да истражује, да се игра, да промишља, да сарађује са другима, испробава и упознаје свет око себе.

Дакле, Основе програма метафорично су назване *Године узлета*, јер је предшколски узраст јединствено, вредно и непоновљиво доба у животу сваког детета и период отворених могућности и јединствених потенцијала, а циљ предшколског васпитања јесте подршка добробити детета. Основе овог програма подржавају развијање програма васпитно – образовног рада који настају кроз заједничко учешће деце и одраслих у просторима који су инспиративни и провокативни за дете, у којима оно може слободно да истражује, да испробава, да се игра, да сарађује са другима и упознаје свет око себе.

Нове Основе програма предшколског васпитања и образовања у Србији заснивају се управо на интегрисаном приступу нези, васпитању и образовању (Стојановић, Ковачевић и Богавац, 2018). Модел који је развијен с циљем унапређивања квалитета предшколског васпитања и образовања – *Калейдоскоп*, заснован на савременим приступима пракси и разумевању мултифункционалности предшколског васпитања и образовања, представља теоретско полазиште за интегрисан развој предшколског васпитања и образовања у погледу праведности, квалитета, програмске и организационе диверсификације (Павловић – Бренеселовић и Крњаја, 2017).

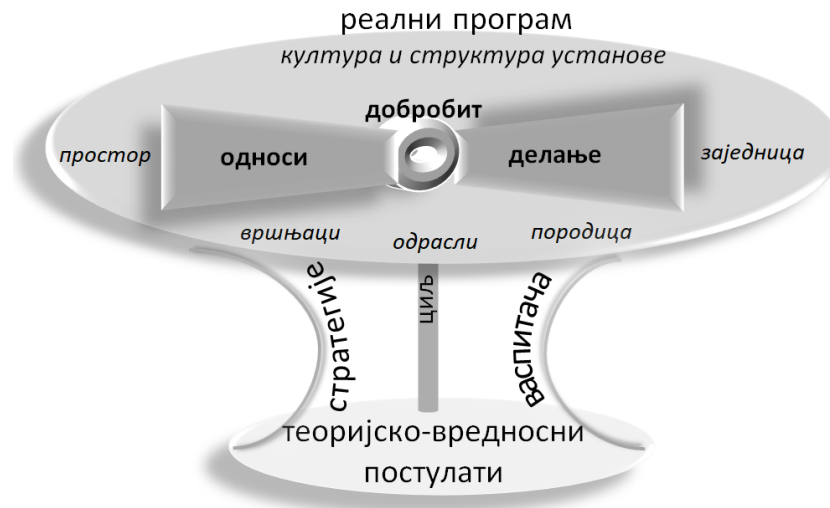
У погледу васпитно – образовног рада Године узлета се базирају на концепту *Ређо Емилија*. Reggio Emilia курикулум представља један од данас веома актуелних приступа у области предшколског васпитања и образовања. Овај концепт васпитања и образовања настао је у северној Италији, у граду Редо Емилиа, када су родитељи, учитељи, васпитачи и деца заједно почели да реконструишу друштво након Другог светског рата. Најзначајнију улогу у оснивању и ширењу идеја овог приступа имао је Лорис Малагуци. Захваљујући његовим визионарским идејама и енегричном приступу Reggio Emilia педагогија је од *васпитања у заједници* прерасла у концепт васпитања који је постао заступљен широм Европе, уз стални пораст интересовања за овај вид организације васпитно – образовног процеса у

Азији, Аустралији и Северној Америци. Полазећи од идеје да дете има сто језика, а „*Ми одрасли му својим приступом и васпитањем избришемо или занемаримо деведесет девет*“, (Первишић, 2007: 181). За Reggio Emilia вртиће специфично је да не постоје класични план и програм рада. Уместо тога, деца и васпитачи окупљени су око пројекта. Васпитачи који раде у Reggio Emilia вртићима сматрају да је рад на пројекту окосница стицања искуства деце и васпитача. Према Reggio концепцији рад на пројекту није могуће унапред планирати, нити структурирати. Једна битна одлика Reggio Emilia вртића јесте брижљиво вођење педагошке документације. Кроз читав вртић, ходнике, заједничке просторије, постављене су сталне изложбе радова које су направили деца и васпитачи. Зато Малагуци наглашава“ *Наши зидови документују и говоре* „ (Gandini, 1998: 80).

Простор као подстицајно окружење за децу

У *Годинама узлета* простор се схвата као трећи васпитач. Простор који је инспиративан за истраживање испуњава критеријуме квалитатног простора, а физичко окружење требало би да подржава сарадњу, позитивну међузависност, уважавање посвећености у активности и иницијативу, истраживање, експериментисање, стваралаштво, различитост, припадност и персонализованост, телесни, сензорни и естетски осећај и зачудност.

Суштина није да се простор декорише, већ да буде организован у просторне целине које деци омогућавају предвидљивост, да раде и сарађују, да могу да се осаме ако то желе, да им буду приступачни разни материјали. Инспиративан простор за истраживање има мноштво материјала – природних, полуструктурираних, неструктурираних, који позивају децу да истражују, да стварају са другом децом.

Слика број 2. Структура документа *Основа*

Извор слике: Основе програма предшколског васпитања и образовања, Концепција Основа програма – Године узлета

Према савременим новим стручним тенденцијама, интегрисани приступ активностима деце предшколског узраста представља будућност предшколског васпитања. Интегрисани приступ путем тематског повезивања садржаја из различитих области подразумева да васпитачи обједињују стечена знања из различитих васпитно – образовних области и примењују их у раду с децом узраста од 3 до 7 година. За простор кажемо да је „трећи васпитач“, а окружење вртића је извор учења за дете. Марија Монтесори је кроз свој рад истицала како простор треба да буде прилагођен детету како би оно могло самостално да учи, а притом да што мање зависи од одрасле особе. Хендрик (1986) наводи „Све што је присутно у децјем окружењу, па чак и просторно уређење, поручује деци како се у њему живи. Материјали који су одржавани и смештени на отвореним полицама говоре да су вредни њихове позорности и да се њима могу самостално послужити, а празно место, настало на полици, олакшава им да их након употребе врате тамо где припадају.“ Физичко окружење игра битну улогу у самом пројектном планирању, поготово када је у центру пажње ликовно стваралаштво. „Физичко окружење на директан начин обликује положај детета у програму, а односи који проистичу из тог физичког окружења чине непосредну средину за учење“ (Бренеселовић и Крњаја, 2017:69).

Тематским приступом активностима интегришу се све предметне области у оквиру једне теме. То значи да тематске јединице треба конципирати тако да се задаци из различитих области повежу, обједине и остваре унутар задате теме. У савременим предшколским програмима комбинују се елементи неге, превентивно – здравствене и социјалне заштите, као и квалитетан васпитно-образовни рад са децом од рођења до поласка у школу како би се омогућио оптималан раст и развој сваког детета, и осигурали довољно подстицајни услови за учење и образовање – што је основ интегрисаног приступа (Клеменовић, 2009). Учење треба да се одвија кроз целокупно, интегрисано искуство које дете непосредно стиче у процесу активног деловања на своју околину, у ситуацијама које за њега имају смисла и које смисао повезује.

Физичка средина за учење треба да буде подстицајна за децу – опремљена одговарајућим дидактичким материјалима и средствима за игру и активности деце који ће омогућити истраживање, откривање, експериментисање, манипулисање предметима, откривање проблема, конструисање знања, разумевање, кретање деце. Битно је да се деци обезбеди свеобухватан приступ у усвајању нових знања (Стојановић & Богавац, 2016).

Важност просторног окружења за учење препознаје сваки озбиљнији програм образовних политика, који најчешће јасно наглашава меру стварања стимулативног окружења за учење, планираног и промишљеног на темељу развојних потреба детета и ученика 21. века, а како би се осмислила нова и боља окружења за учење. Кад говоримо о значају простора и окружења у коме се дете налази превасходно говоримо о задовољењу дечијих развојних потреба и интересовања. Зато је неопходно обезбедити и понудити детету просторно и материјално окружење које ће му омогућити оптималан физички, интелектуални и социо-емоционални развој.“ Да би се такав развој десио, морамо знати да су неопходни подстицаји из окружења који ће на дете деловати путем чула вида, слуха, додира, укуса и мириса“ (Ваљан Вукић, 2012: 126)“ кроз богатство сензорних подражаја, будући да такви подстицаји највише кореспондирају са дечијим когнитивним процесима“ (Zini, 2005: 17). „Такво окружење је управо подстицајно окружење јер оно пружа стицање искустава и сазнавања света које превазилази интелектуално *академско* учење. Искусствено учење подстиче дечију самоиницијативност и самопоуздање“ (Ваљан Вукић, 2012: 131) чиме се ученици оснажују за *учење учења*, као и за животне изазове који их очекују у будућности. Како је контекст и окружење у коме се остварује васпитно –

образовни програм снажан подстицај савремених наставних програма, потребно је навести да постоје разлике између традиционалног и савременог и у светлу институцијског контекста.“ Тако је простор у традиционалном програму организован као једна велика целина у коме се врши организовано поучавање све деце у исто време, док се у савременом програму простор организује у виду интересних простора у којима дете може да бира активности у зависности од свог интересовања“ (Цвијановић, 2017: 43 – 44). Вртић као простор реалног васпитно-образовног програма заснива се на разликовању и разумевању односа између *Основа програма* и непосредног програма васпитно – образовног рада (реалног програма). Основама програма се као документом дефинише концепција на којој би требало да се заснива реални програм и операционализује процес примене концепције. Реални програм настаје и гради се у реалном контексту васпитно – образовне праксе.

Табела број 1. *Користи за васпитаче и децу*

КОРИСТИ ЗА ВАСПИТАЧЕ	КОРИСТИ ЗА ДЕЦУ
Целокупни развој предшколске установе. Васпитачи могу да истражују различите методичке приступе, а установа прихвата отворен приступ начину рада. Васпитачи могу да групишу децу према њиховим индивидуалним потребама. Васпитачи могу да охрабре децу да се крећу и учествују у различитим задацима.	Деца могу активно преузети своју улогу за учење. Деца воле своје нове просторе за учење и желе да иду у вртић, то је зато што флексибилан простор за учење омогућава деци да буду мобилни и да уче у школи као у свакодневном животу. Деца код куће више разговарају о ономе што раде током радног дана уколико проведу време у оваквом просторном амбијенту.

Према (Barrett, Yhang, Davies, Barrett, 2015)

У различитим просторним целинама деци се омогућава слободан избор активности, где се олакшава и међусобна сарадња и интеракција.

Свака просторна целина треба да има материјале предвиђене за одређено подручје које ће јасно и директно детету упућивати за шта служи, која му је сврха и што с њиме може

радити. Дете треба тачно знати и разумети његову сврху те зашто се оно налази у тој просторној целини. Простор који нас окружује утиче на наше осећаје, размишљања и понашања, квалитет интеракција и на начин нашег живота. Простор мора својом организацијом подстицати децу на учење и машту. Намештај и материјали требали би бити веселих и светлих боја, естетски примамљиви како би код деце изазвали интерес и потсакли их на игру, али и на развој креативности. Када уређујемо простор морамо пазити да оно омогући детету да се може опустити и доживети једну врсту породичне атмосфере и да у њему простор буди нешто позитивно. Простор треба бити естетски осмишљен тј. креиран, показивати дечје радове и фотографије како би дете могло посматрати себе, свој развој и напредак у различитим ситуацијама учења те простор који је чист и уредан (*без материјала и подстицаја који су изгубили своју сврху и интерес код деце*). Приликом креирања простора треба се водити идејом породичног окружења и да им тај простор треба пружити сигурност и топлину попут породичног дома. Пожељно је да простор детету омогући и бележење уочених појава, идеја, мисли, решења, питања. Врло корисно је оставити и неки материјал (хамер) на којем ће деца моћи, на себи разумљив начин, (с обзиром да не знају сва деца да пишу) писати знакове како су и што су радили у тој просторној целини, а који ће им касније помоћи у присећању и рефлексiji саме активности.

Деловање специјално припремљеном средином у вртићу, васпитач делује индиректно на дечју активност избором и распоредом материјала и општом организацијом, захваљујући чему ће се деца у складу са својим могућностима и интересовањима релативно самостално бавити разноврсним стваралачким активностима, које пре свега, подразумевају деловање на физичку стварност, мењање те стварности, превазилажење и дистанцирање од појавног и датог, што чини једну од битних компонената креативног понашања (Каменов, Е. и сар. 1987).

Просторна целина за визуелно истраживање

Добра организација простора подразумева коришћење његове мултидимензионалности: хоризонталних и вертикалних димензија простора – уређење просторних зона различитих висина, коришћење подова, зидова и плафона, мобилних преграда, полица и намештаја које раздвајају или повезују различите просторне целине, визуелних димензија простора – подешеност осветљења (*коришћење различитих извора и интензитета светла*), коришћење огледала и других рефлексивних и транспарентних површина, тканина и фолија, аудитивних димензија, коришћење примерених звукова, тонова и ефеката, музике, кинестетичких димензија, обезбеђивање површина за кретање, пењање, силажење, пузање, скакање, естетских димензија као стварање склада, хармоничности, лепоте простора, маштовитости и тајанствених зона, креирање инсталација у простору.

Аутор Слунски (2006) усмерава пажњу на организацију простора у којем деца живе и уче те истиче како треба бити обликована на начин да подстиче децу и омогућава им активно конструисање знања. Простор који је богато и подстицајно опремљен разноврсним материјалима, распоређеним унутар различитих просторних целина, који омогућавају различите врсте активности и искуства. Организација, као и квалитет институције и њених делова увелико утиче на интеракцију њених сарадника и деце, на активности које се спроводе те евалуација тих истих активности. Организација просторних целина у којем ће се проводити одређена активност утиче на планирање самог процеса учења и истраживања деце. Најважнији сегмент квалитетног рада који ће подстакнути дугорочни интерес деце управо зависи и од тога у који део собе ћемо ставити просторну целину.

Психолози су сагласни да је стваралаштво или креативност активност која доводи до нових и оригиналних решења. Стваралаштво само по себи значи долажење до нечег новог, оригиналног. „Стваралаштво је промишљен процес стварања нових комбинација или моделовања грађе, покрета, речи, симбола или идеја, и омогућавање да производ буде на неки начин доступан другима, визуелно или другачије“ (Лекић, 1991: 164).

Многа истраживања су показала како окружење има велик утицај на учесталост и квалитет социјалне интеракције, али и на квалитет и развој дечје игре. Назива се *припремљеном околином*, а врло је важна за развој детета. Уређена је на начин да испуњава тренутне дететове потребе и ради на развоју његове личности. Оно омогућује детету да памти, надограђује и усавршава већ стечена знања за даљи развој. Прибор се поставља на начин да води дете од лакших ка тежим задацима, од конкретног материјала према апстрактнијем, од лакше разине према захтевнијој (Змајловић, 2016).

Врло је важно посматрати и пратити дечји интерес и према њему креирати простор и активности. Тада распирујемо жељу за знањем и трагањем, нудимо нови пут на којем дете може откривати нове ствари и долазити до нових сазнања. Полазна тачка у конструисању околине и организације простора треба бити дете, које ће као активан учесник и суконструктор знања усмерити васпитаче и њихова знања и способности, како би заједно имплементирали занимања и интересе у акцију и истраживање. Дужина и количина интереса детета зависиће и од његовог познавања просторно – материјалне околине.

Материјали, играчке и средства су организовани тако да буду:

- ✚ структурирани логично и јасно груписани у оквиру просторних целина
- ✚ разноврсни: да укључују материјале различитих облика, величина, боја, текстура, неструктуриран и полуструктуриране материјале, играчке индустријске и ручне израде, штампана, визуелна, аудио и друга средства.
- ✚ Материјали и средства морају бити доступна деци – дакле, видљиви, постављени тако да деца могу самостално да их узимају, користе и враћају.
- ✚ Материјали и средства морају бити мобилни, да деца и васпитачи могу да их преносе из једног дела простора у други.
- ✚ Требало би да их има довољно, али не превише како простор не би постао пренатрпан и престимулативан.
- ✚ На нивоу објекта треба обезбедити место за складиштење материјала, играчака и средстава која се тренутно не користе.

Свака просторна целина укључује:

- простор у којем се налазе одређени материјали, играчке и средства;
- простор за активности;
- простор за излагање продуката који настају током активности;

У оквиру сваке радне собе потребно је обезбедити простор за документацију.

Дечји индивидуални портфолији, групни портфолији, пројектни панои.

Требало би да буду доступни деци и видљиви у простору.

У оквиру сваког објекта потребно је обезбедити простор у коме се држе и користе заједничка средства попут пројектора, музичких инструмената за одрасле.

Објекат треба да има простор за књиге – дечје књиге и стручну библиотеку. Ликовне активности пружају деци веома велике могућности да се сретну са најразноврснијим ликовним материјалима (*цртаћим, сликарским, вајарским и другим*), а то богатство материјала буди и подстиче дечји интерес за поједине садржаје и жељу да их ликовно представе. „Различити ликовни материјали, до којих предшколско дете долази случајно или му се они понуде, представљају снажан изазов да се дотакну, пробају, испитују, а продукти који настају као резултат овог истраживања представљају за дете велику радост која га даље подстиче да то своје искуство непрестано богати и проширује“ (Станојевић – Кастори, 1987:45). Најпре је неопходно деци обезбедити подстицаје, тачније неопходне материјале и средства, који ће активирати дечју знатижељу и пробудити им мотивацију. Такође, деци треба дати простора да самостално стварају и реализују постављене циљеве, а улога одраслог огледа се у подстицању деце према оригиналним решењима.

Просторна целина за визуелне уметности би требала да има следеће:

- ✚ различите подлоге за цртање и сликање;
- ✚ материјале за обликовање: пластелин, глина, тесто;
- ✚ материјале за за сликање и цртање: водене боје (готове и прављене), воштане боје, фломастере;
- ✚ средства за сликање: четке за сликање различитих дебљина и величина, четкице за прсте, ваљкови, сунђери, тупфери, посуде за боју, посуде за воду;
- ✚ средства за спајање: лепак у стику, лепљива трака различитих ширина и боја, чичак трака, широке спајалице;
- ✚ поред тога потребно је имати разбој, мреже, рамове;
- ✚ колажне материјале: украсни папир, вуница, траке, дискови, крупне кугле, тестенина;
- ✚ средства за обликовање – дечје маказе, играчка точак за глину;
- ✚ подлоге за рад и одлагање радова;
- ✚ средства за чишћење: метлице, ђубровници, кофице, сунђери, крпе;

Дидактички материјали и средства морају бити примерени узрасту детета и подстицати их на истраживање, игру, откривање и решавање проблема, експериментисање, конструисање знања и разумевања. Доступни материјали требало би да омогуће слободу изражавања деци и то на различите начине, користећи различите ликовне технике.

У вртићу деца користе различите материјале као што су: дрвене боје, оловке, фломастере, водене боје, темпере... Они цртају, сликају, секу, лепе, наносе боје на различите материјале, раде са различитим средствима, попут четкица, сунђерчића или сликају прстима. У својим ликовним активностима могу да користе папире различите дебљине, величине, картоне.

На васпитачу је да стално реструктурира, развија, осмишљава и богати простор, те тако омогући детету различите начине ликовног изражавања. Сам простор треба да буде организован тако да деци обезбеди предвидљивост и сигурност тј, да тачно знају где шта стоји, те да могу да буду самостални, али и да им се пружи могућност за истраживањем. Када је у питању ликовно стваралаштво, радне собе треба да имају своје ликовне тачније визуелне просторне целине у којима деца несметано и по својој жељи могу да бораве. Васпитач је тај, који ће визуелну просторну целину оплемени разним материјалима, средствима, помагалима, која ће деци дати прилику за креативним изражавањем. Свакодневно им уноси у радну собу *зачудност*, те посматра њихове реакције на исте и притом се не намеће. Нпр. васпитач неопажено може да унесе комаде жице и остави их у визуелну просторну целину и само посматра децу и њихово деловање. Наравно да ће та жица децу подстаћи на неко истраживање и стварање, те ће они уз помоћ ње правити разне облике, што управо представља чин *стварања*.

Примери просторних целина за визуелно истраживање

Слика број 3. Пример просторне целине за визуелно истраживање

Највећи калем постављен је у ову целину како би деца имала што више простора да се ликовно изразе. Предходно су га деца обојила бојама по жењи. Поред калема у овој целини се налазе и 4 светлећа стола где се деца ликовно изражавају, једна светлећа табла, магнетна табла како би деца имала могућност да чувају своје радове као и да их надограде. Полица са материјалима постављена је тако да свако дете самостално може да бира и користи оно што му је у датом тренутку потребно. *Шарени зид* постављен је тако да и другари из друге групе могу у ходнику да виде пресликавање боја.

Слика број 4. *Просторна целина за визуелно изражавање у вртићу „Чаролија“*

Слика број 5. *Просторна целина за визуелно изражавање у вртићу „Чаролија“*

Слика број 6. *Просторна целина за визуелно изражавање у вртићу „Чаролија“*

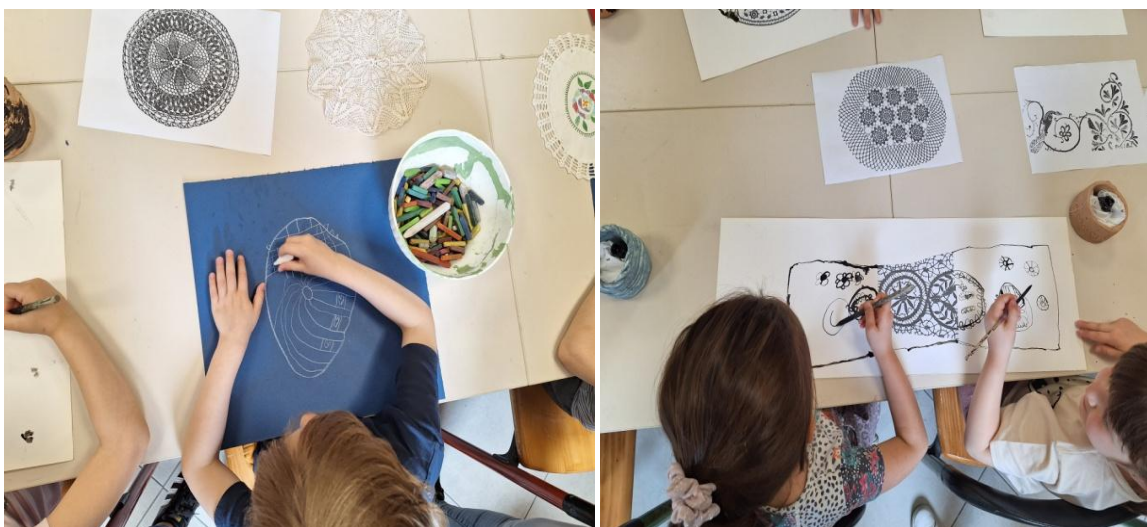
Дечије изражавање у визуелној просторној целини

Слика 7. *Деца се слободно изражавају у визуелној просторној целини, где уједно и дају повод за тему/пројекат.*

Слика 8. 9. 10. Деца праве каширане маске и по слободном ликовном изражају је осликавају и украшавају.

Слика 11. и 12. Деца праве избор приликом коришћења материјала и средстава у раду.

Ликовно стваралаштво деце се убраја у подручје уметничког стваралаштва, и додају му се ликовно – изражајна средства. Дете се интересује за овај вид стваралаштва када достигне одређен ниво телесног и психичког развоја, што у великој мери зависи од окружења у којем дете одраста. Многи аутори који се баве овом тематиком наглашавају да се детету не треба пуно мешати у цртеж, треба их упућивати тек толико да успешно решавају ликовне проблеме, али да тај успех зависи од њихових, а не од ликовних идеја одраслих. Многи аутори тврде да дечје ликовно стваралаштво нема граница и кажу да је могућих ликовних решења колико и деце. Да би се утицало на дечје ликовно стваралаштво неопходно је обезбедити одговарајуће услове и поступке. Дакле, на дечје ликовно стваралаштво не треба гледати као на урођену особину која ће се развијати сама од себе. Организовани утицаји на дете су неопходан услов његовог успешног развоја, па је тако и са креативношћу. Полазећи од дечјих стваралачких могућности, педагошки поступци морају се темељити на доживљајима деце, на култивисању естетског сензибилитета и креативних способности, чиме се омогућава пунији и богатији ликовни израз (Каменов, Е., Филиповић, С., 2009) . Можемо уочити да се ликовно стваралаштво код деце предшколског узраста развија захваљујући утицају околине, стимулације, мотивације од стране одраслих, као и пружања могућности за стваралаштво кроз игру која је слободна.

Као важна ставка истиче се потреба да се деца што више ангажују у активностима обликовања материјала, јер ће то имати утицај на развој њиховог естетског сензибилитета, ликовног израза и стваралаштва. Такође, то доприноси стицању низа драгоцених особина личности детета, попут спретности, домишљености и сналажљивости.

Савремена улога васпитача

Васпитач је посредник између вртића и деце, односно васпитно – образовног садржаја и деце. Од њега ће зависити како дете прихвата установу, он децу подстиче али исто тако и ограничава. Од посвећености васпитача свом позиву, остваривања васпитно-образовних циљева и задатака, доброг планирања и реализације зависи општи успех васпитно образовног деловања на дете. Највише зависи од личности васпитача, његовог понашања, ставова и расположења која се осликавају на атмосферу у групи.

„Опште професионалне компетенције васпитача ћемо дефинисати као: *најбољу комбинацију вредносне оријентације, особина личности, ставова, мотива, знања и вештина које се развијају током иницијалног професионалног развоја, за професију васпитач* „(Спасојевић, 2010: 110). **Васпитач има кључну улогу у подстицању истраживања и стварања подстицајног окружења.** Његова улога највише зависи од његове мотивацији, али и свесности властите одговорности која долази заједно с том улогом. Овде се такође може навести и спретност и знање васпитача и спремност на едукацију.

Васпитач није само пасивни посматрач већ особа која ће подстаћи децу у жељу, интерес, вољу и усмереност за истраживачке активности. Васпитач треба омогућити да развој активности прати дететове идеје, а не наметати своје, треба подстицати активност на начин да деца управљају њеним смером и развојем извођења јер ће дете у већој мери активно користити интелектуалне потенцијале у активностима које га занимају, него у онима које су му наметнуте од стране васпитача (Слуњски, 2003).

Професионална улога васпитача, према Основама програма реализује се кроз четири подручја:

Слика 12. Четири подручја професионалне улоге васпитача према Новим основама

Извор слике: *Основе програма предшколског васпитања и образовања, Концепција Основа програма – Године узлета*

Прво подручје непосредног рада са децом васпитач реализује кроз свакодневни рад у васпитној групи усмереношћу на добробит детета, квалитет односа и различите ситуације и активности заједничког учешћа.

Друго подручје је подручје развијања програма кроз које васпитач оживљава на нивоу реалног програма концепциска полазишта Основа кроз принципе и стратегије којима се подржавају добробит, односи и делање. Процес развоја реалног програма се одвија кроз сарадњу са стр. сарадницима и колегама као и кроз размену са децом и породицом.

Треће подручје је подручје професионалног развоја и оно се односи на потребу сталног учења и надограђивања одговора на питање шта значи бити добар васпитач и шта је добар програм.

Четврто подручје је подручје професионалног јавног делања где је улога васпитача да заступа интересе деце и породице у свим питањима јавне политике, друштвеног живота и јавних делатности које се односе на децу, као и ангажовање у локалној заједници на

промовисању права детета и породице и промоције предшколског васпитања и образовања.

Као што и Каменов каже “Није важно само обезбедити материјале и оставити дете да ради и ствара, важна је и улога васпитача који на неки начин представља спону између детета и материјала и услова које дете има у вртићу“ (Каменов, Е., и сар., 1987:206) што и Основе програма подржавају. Да би дете у потпуности учествовало у процесу ликовног изражавања неопходна је и мотивација која обезбеђује иницијативу и самодисциплину, али и ангажује све дечје капацитете у креативном раду. Наглашавање потребе квалитетног и ефикасног оспособљавања васпитача, као једног од кључних фактора квалитета предшколског васпитања и образовања, условљено је чињеницом да се у предшколском васпитању постављају основе за психофизички, социо – емоционални, интелектуални и говорни развој детета, за његово даље образовање и укључивање у живот. Према тврдњама многих научника, могућности деловања на дечији развој у предшколском периоду знатно су веће него у каснијим периодима. То истовремено јасно указује на изузетан значај професионалне оспособљености васпитача као битног чиниоца у стварању услова за развој личности детета (**стварање структуриране, стимулативне, добро организоване средине за развој и учење детета**).

МЕТОДОЛОШКИ АСПЕКТ РАДА

Предмет и проблем истраживања

Предмет истраживања јесу средства и материјали у просторној целини за визуелно истраживање.

Проблем истраживања даћемо у оквиру питања:

Колико деца имају избора током активности да бирају средстава и материјале у просторној целини за визуелно истраживање?

Циљ и задаци истраживања

Циљ истраживања нам је био да утврдимо могућност децјег избора средстава и материјала у просторној целини за визуелно истраживање. На основу постављеног циља, као **задатке истраживања** наводимо следеће:

- Испитати ставове и мишљења васпитача о компетенцијама за просторну целину за визуелно истраживање и коришћење различитих средстава и материјала.
- Испитати ставове васпитача о опремљености ПУ средставима и материјалима у просторној целини за визуелно истраживање.

Хипотезе истраживања

На основу циља дефинисана је **општа хипотеза** истраживања:

Претпоставља се да васпитачи износе став да деца имају могућност избора средстава и материјала у просторној целини за визуелно истраживање.

На основу задатака постављају се следеће **посебне хипотезе**:

- Претпоставља се да васпитачи изnose став да су припремљени за примену различитих средстава и материјала у просторној целини за визуелно истраживање.
- Претпоставља се да васпитачи имају различите ставове о опремљености ПУ средставима и материјалима у просторној целини за визуелно истраживање.

Варијабле истраживања

За потребе овог истраживања издвојили смо следеће **варијабле** које се деле на зависне и независне. Независне су пол, старост и године радног стажа испитаника, а зависне су ставови и мишљења васпитача о могућностима децјег избора средстава и материјала у просторној целини за визуелно истраживање.

Опис истраживања

Истраживање је реализовано у вртићу *Чаролија* школске 2022/2023. године током месеца јуна. Истраживање је било анонимно, што је било омогућено давањем упитника у ковертама. Испитаницима су дата упутства о начину давања одговора, објаснила су им се могућа нејасна питања. У току истраживања у потпуности су се поштовали постављени циљеви и задаци, због што вернијег и поузданијег резултата.

Карактер истраживања

Ово истраживање је теоријско – емпиријског карактера, јер смо се бавили задатим проблемом и кроз литературу и путем емпиријског истраживања. С обзиром на значај овог истраживања за педагошку праксу, али и за даље научно сазнање, и даљи истраживачки рад у овој области, истраживање има и практични и теоријски значај.

Методе истраживања

У истраживању је примењена дескриптивну методу, која је намењена истраживању васпитно – образовне праксе и описивању средстава и материјала у просторној целини за визуелно истраживање, као и могућностима њиховог избора, али и њиховом значају за активности визуелног истраживања. Поред дескриптивне методе, методом теоријске анализе обухваћена је релевантна научна и стручна литература, у чијем светлу су сагледани добијени резултати, анализирани истраживачки проблеми и њихова веза са теоријским утемељењима. Од статистичких метода користила се метода дескриптивне статистике чија примена има сврху да сумира сакупљене податке на јасан и разумљив начин.

Инструмент истраживања

У истраживању је коришћена техника скалирања: петостепена Ликертова скала. Скала ставова (Прилог 1) која је конструисана, је истраживачки инструмент којим се желело прикупити ставови, мишљења и судови васпитача о могућностима дечјег избора средстава и материјала у просторној целини за визуелно истраживање. Скала се састојала од низа тврдњи које испитаници прихватају, или одбијају, изражавају степен сагласности или несагласности са предложеним тврдњама, на уобичајеној петостепеној скали: *Слажем се у потпуности, Делимично се слажем, Не могу да проценим, Делимично се не слажем, Не слажем се уопште.*

Узорак испитаника

Узорак испитаника за планирано истраживање формиран је у складу са предметом, циљем и задацима истраживања. Упитник је попуњавало 30 васпитача различитих старосних доба у ПУ Радосно детињство у вртићу „Чаролија“ и „Новосађанче“ у Новом Саду.

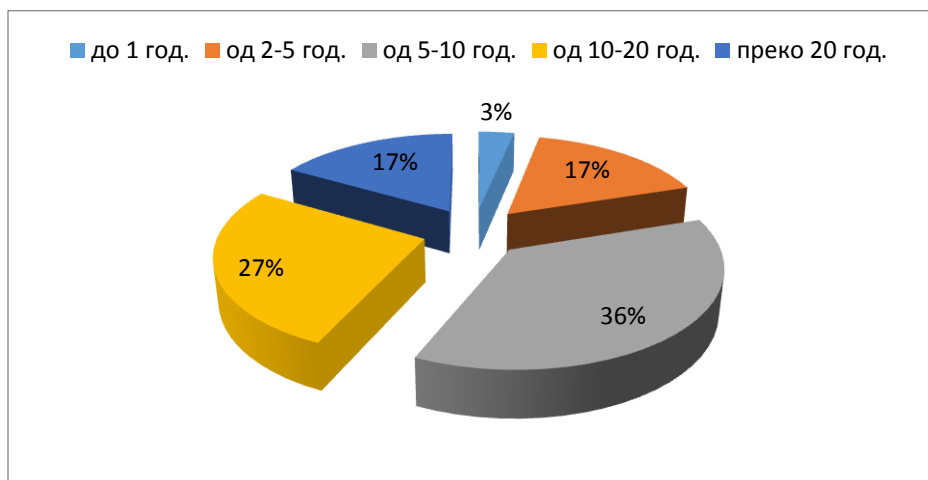
ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Графикон број 1. *Полни статус испитаника*

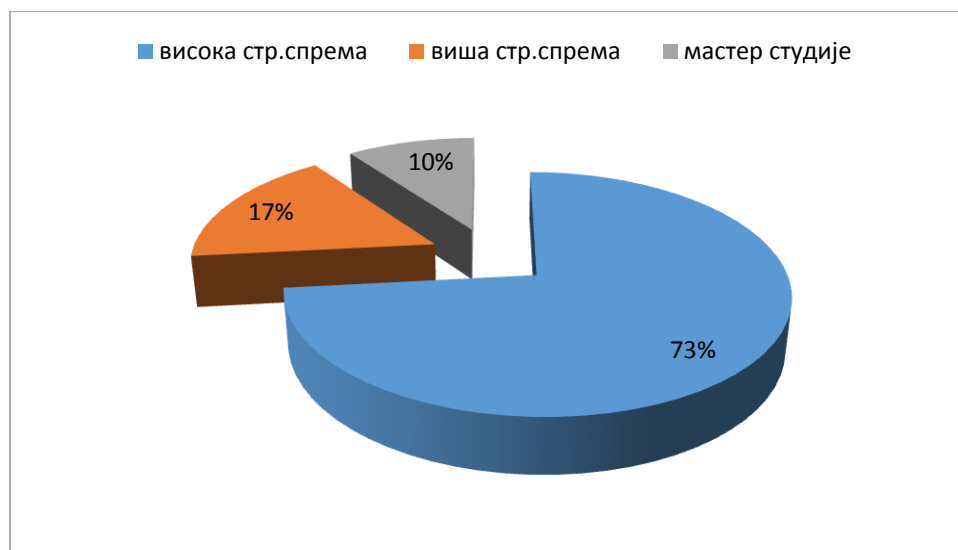
У истраживању је учествовао већи број жена – 93 %

Графикон број 2. *Године радног стажа испитаника*

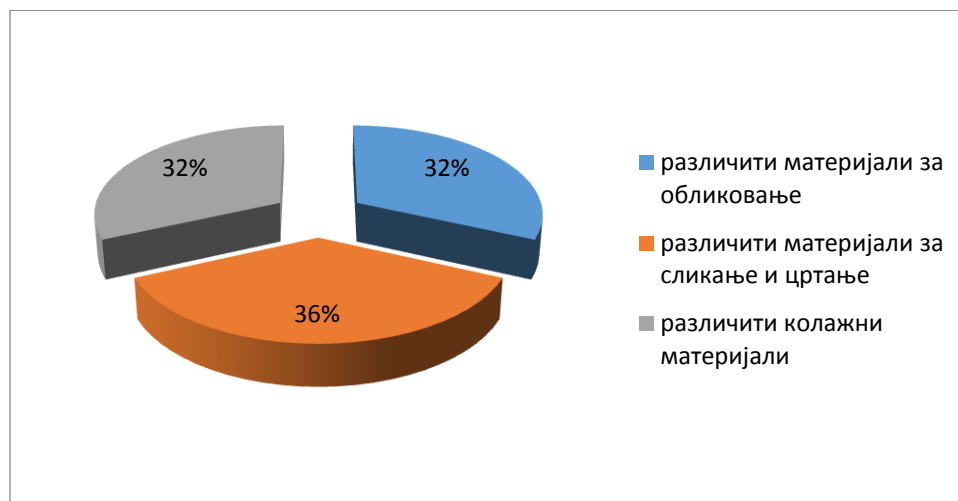
Највећи проценат испитаника је са радним стажом од пет до десет година – 36 %.

Графикон број 3. Стручна спрема испитаника

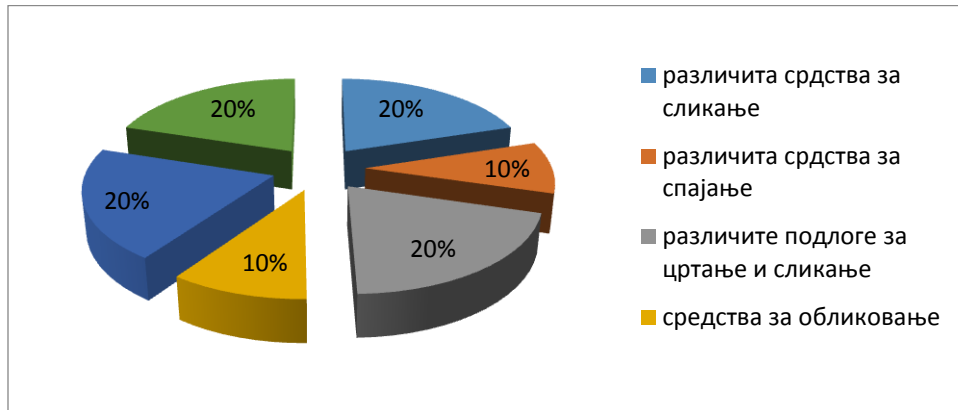
Највећи проценат испитаника има завршену високу стручну спрему - 73 %.

Графикон број 4. Доступност материјала у просторној целини за визуелно истраживање

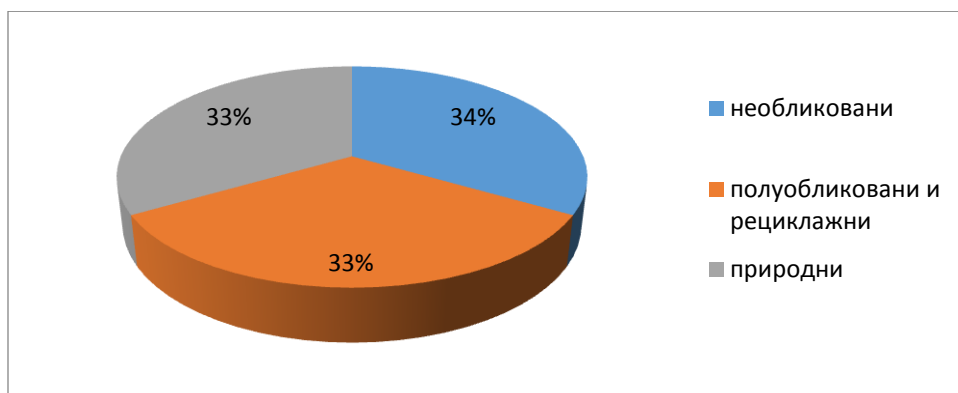
У просторној целини за визуелно истраживање испитаника, према резултатима најбројнији су следећи материјали: различите материјале за обликовање (пластелин, глина, тесто) – 32 % као и различити колажни материјали(украсни папир,вуница,траке,дискови...) У мало већем проценту су различити материјали за сликање и цртање(водене боје,воштане,фломастери) 36 %.

Графикон број 5. *Доступност средстава у просторној целини за визуелно истраживање*

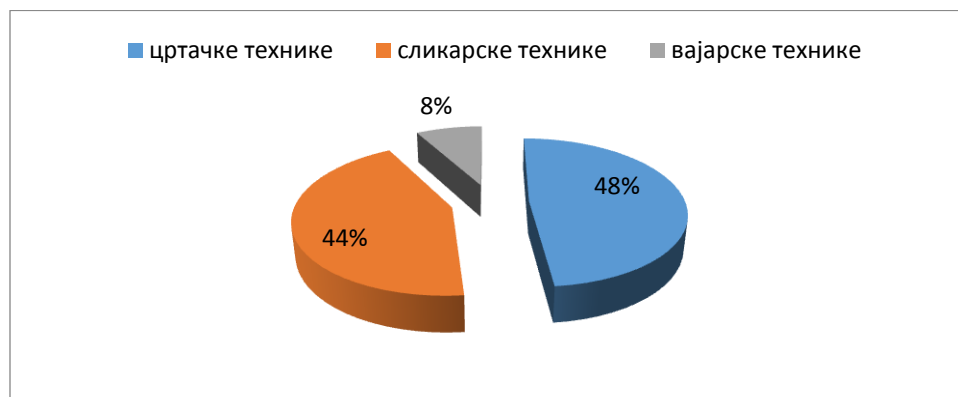
У просторној средини за визуелно истраживање доступна су следећа средства: различита средства за сликање: четке за сликање различитих дебљина и величина, четкице за прсте, ваљкови, сунђери, тупфери, посуде за боју, посуде за воду код 20 % испитаника као и различите подлоге за цртање, разбој, мреже, рамови и различите подлоге за рад и одлагање. 10% су средстава која су доступна у просторној визуелној целини су различита средства за спајање (лепак у стику, лепљива трака различитих ширина и боја, чичак трака...) и средства за обликовање (дечје маказе, играчка точак за глину).

Графикон број 6. *Употреба материјала за ликовно обликовање*

Материјали за ликовно обликовање(необликовани,полуобликовани и рециклажни и природни) током ликовног изражавања се у истом проценту од 30%користе код свих испитаника.

Графикон број 7. *Технике које деца најчешће користе током ликовног изражавања*

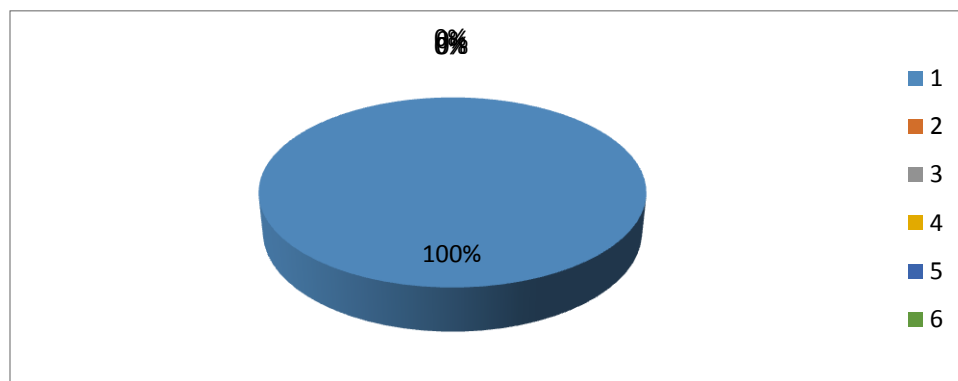

Технике које најчешће користе деца (цртачке-оловка,туш,пастел;сликарске-темпера,колаж,пастел;вајарске технике-глина,каширана папир-пластика) током ликовног изражавања су сликарске 44% и цртачке технике 48%.

У овом делу рада ћемо приказати резултате скале ставова:

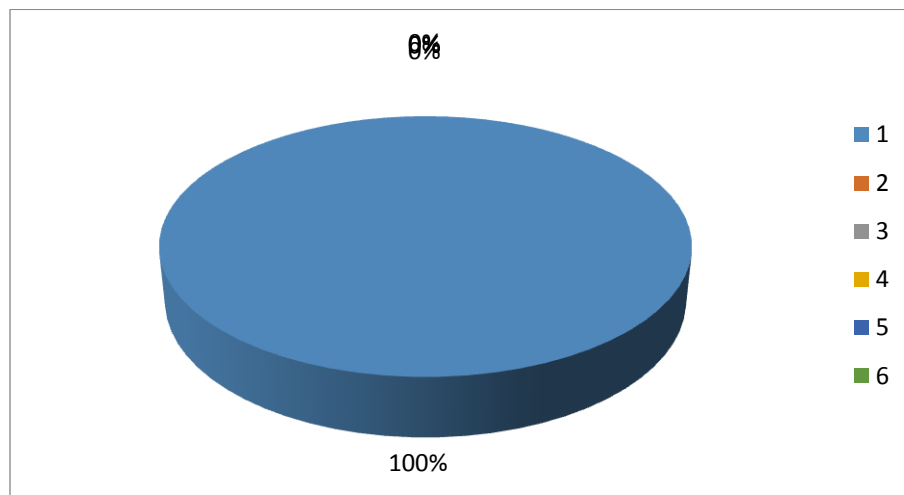
1 – Слажем се у потпуности, 2 – Делимично се слажем, 3 – Не могу да проценим, 4 – Делимично се не слажем, 5 – Не слажем се уопште

Графикон број 8. *Сматрам да свака просторна целина мора да има део у којем се налазе одређени материјали, простор за активности и простор за излагање дечијих радова.*

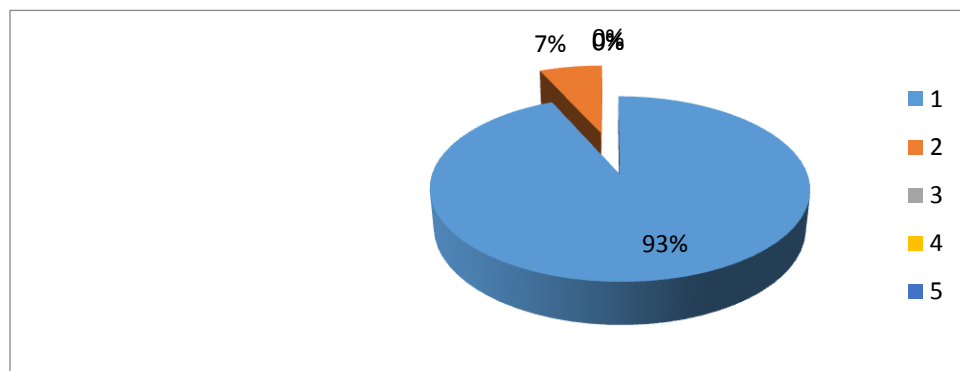
Сви испитаници се у потпуности слажу са тврдњом да свака просторна целина мора да има део у којем се налазе одређени материјали, простор за активности и простор за излагање дечијих радова.

Графикон број 9. *Сматрам да се дефинисаним просторним целинама омогућава деци предвидљивост и сигурност у простору – да знају где се шта налази и да могу да буду самостална и истовремено да се пружа могућност различитих врста истраживања.*

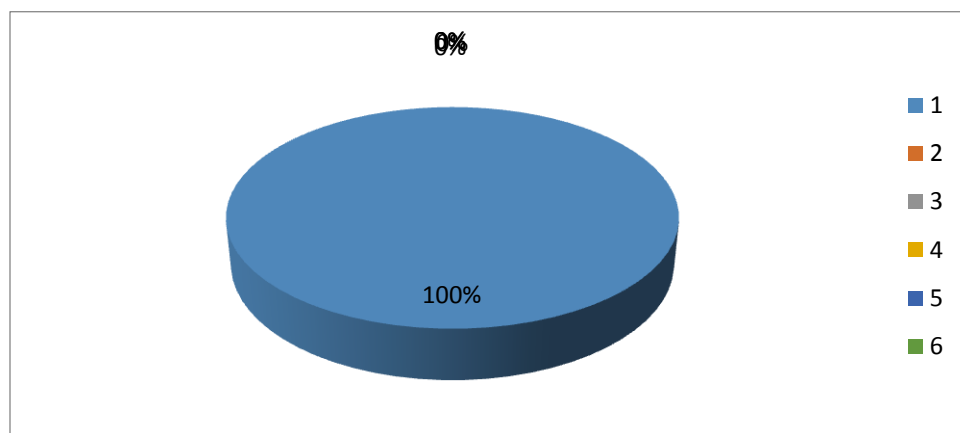
100 % испитаника у потпуности подржава тврдњу да се дефинисаним просторним целинама омогућава деци предвидљивост и сигурност у простору – да знају где се шта налази и да могу да буду самостална и истовремено да се пружа могућност различитих врста истраживања.

Графикон број 10. *Деца у вашој васпитној групи имају могућности на основу својих интересовања да бирају средства и материјале током ликовних активности.*

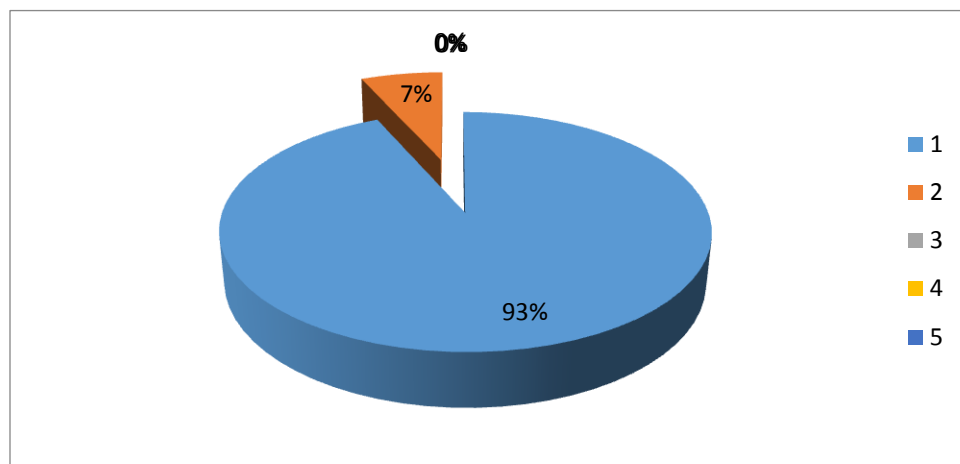
Највећи проценат испитаника – 93 % у потпуности се слаже са тврдњом да деца у васпитној групи у којој раде имају могућности на основу својих интересовања да бирају средства и материјале током ликовних активности. Делимично подржава 7 %.

Графикон број 11. *Сматрам да васпитач мора бити свестан да се квалитет ликовног рада не цени споредним вредностима (чистоћа, уредност, прецизност) већ ликовним квалитетом садржаја и умећем коришћења различитих средстава и материјала.*

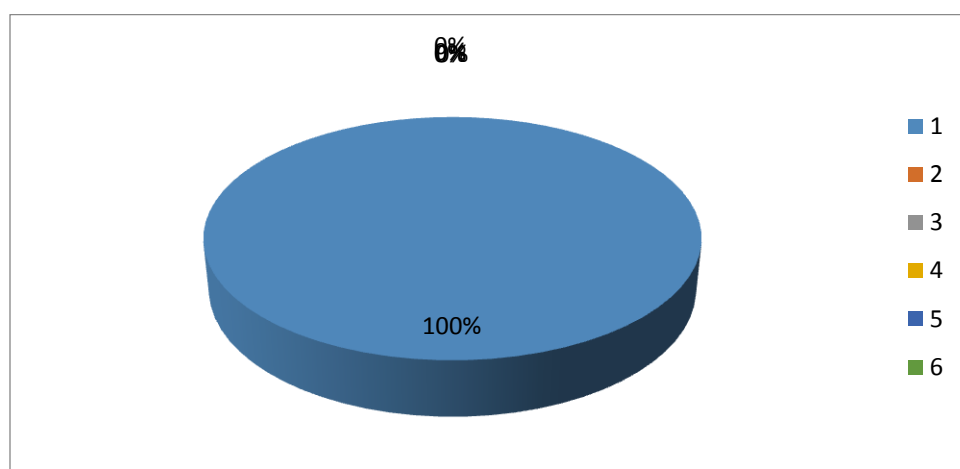
100 % испитаника у потпуности подржава тврдњу да васпитач мора бити свестан да се квалитет ликовног рада не цени споредним вредностима (чистоћа, уредност, прецизност) већ ликовним квалитетом садржаја и умећем коришћења различитих средстава и материјала.

Графикон број 12. *Сматрам да деца кроз ликовну активност саопштавају своје мисли, запажање и осећања и да је зато нужно да имају могућност избора различитих средстава и материјала у просторној целини за визуелно истраживање.*

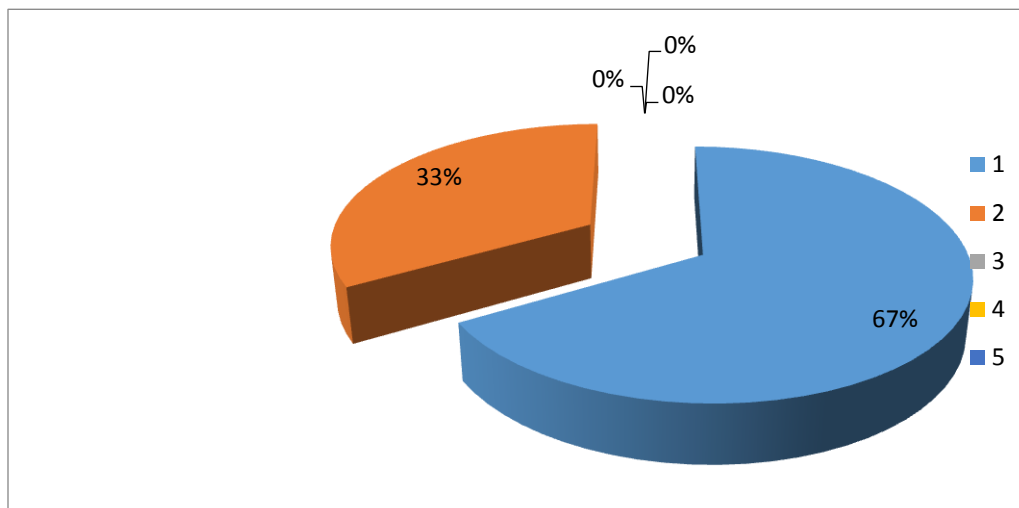
93 % у потпуности се слаже са тврдњом да деца кроз ликовну активност саопштавају своје мисли, запажање и осећања и да је зато нужно да имају могућност избора различитих средстава и материјала у просторној целини за визуелно истраживање. Тврдњу делимично подржава 7 % испитаника.

Графикон број 13. *Сматрам да је најбитније да су основне карактеристике материјала и техника које се користе у свим узрасним групама у вртићима лака доступност, безбедност и нетоксичност.*

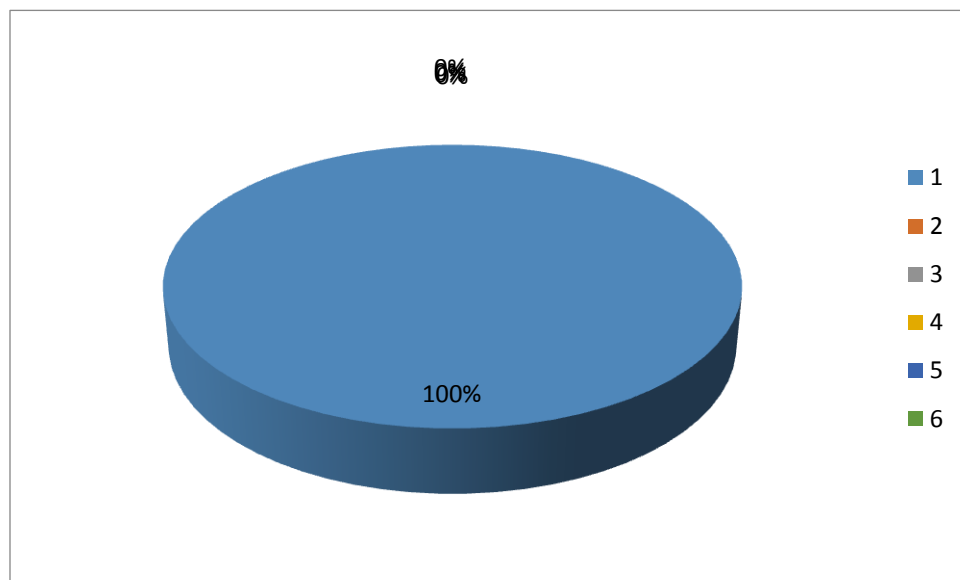
Сви испитаници у потпуности се слажу са тврдњом да је најбитније да су основне карактеристике материјала и техника које се користе у свим узрасним групама у вртићима лака доступност, безбедност и нетоксичност.

Графикон број 14. *Сматрам да је избор ликовних техника и материјала условљен узрастом деце, пројектом као и захтевима појединих стваралачких области.*

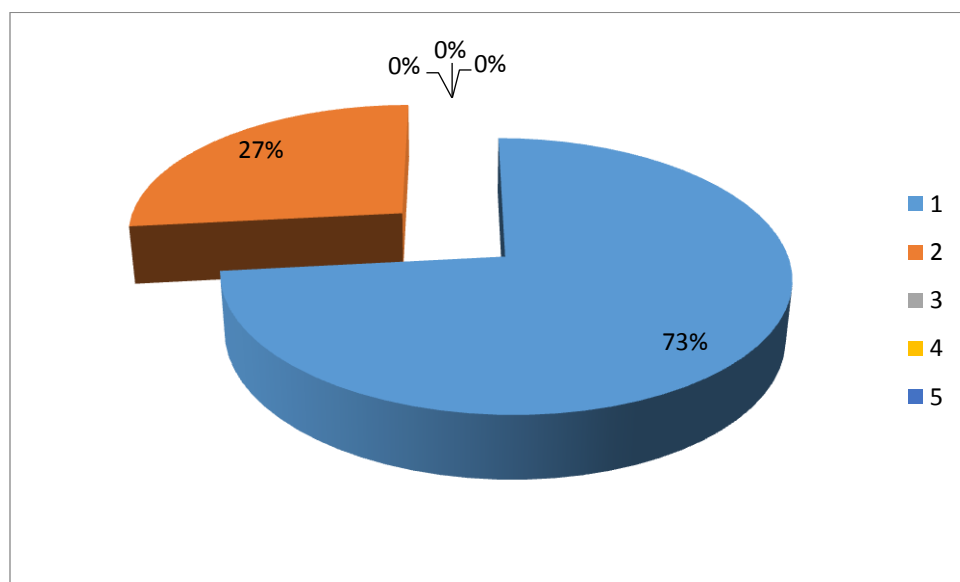
67 % испитаника се у потпуности се слаже са тврдњом да је избор ликовних техника и материјала условљен узрастом деце, пројектом као и захтевима појединих стваралачких области. Тврдњу делимично подржава 33 %.

Графикон број 15. У целини за визуелно истраживање наше ПУ слике, репродукције и дечји радови постављени су у висини дечјих очију.

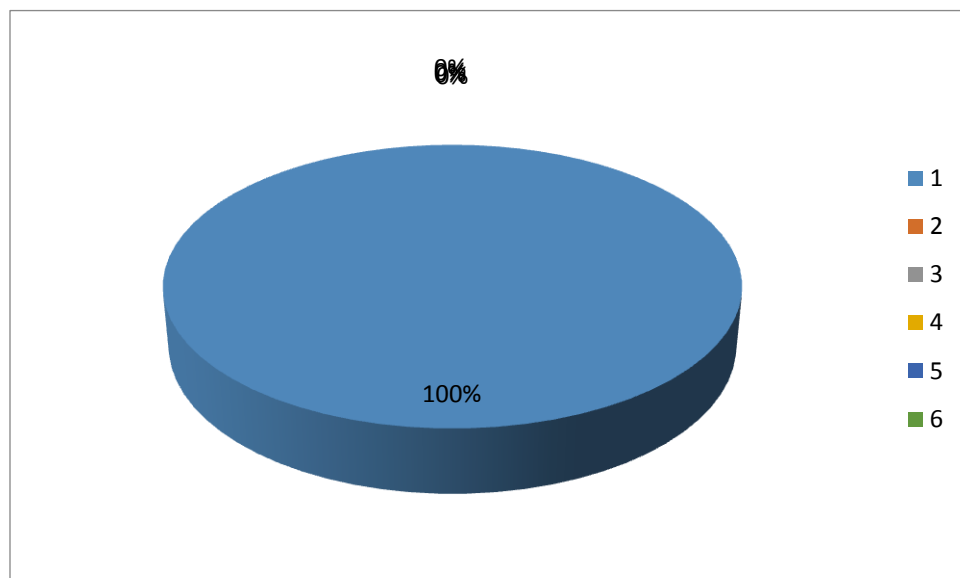
Сви испитаници се у потпуности слажу са тврдњом.

Графикон број 16. Сматрам да ликовна уметничка дела подижу квалитет простора у коме деца бораве.

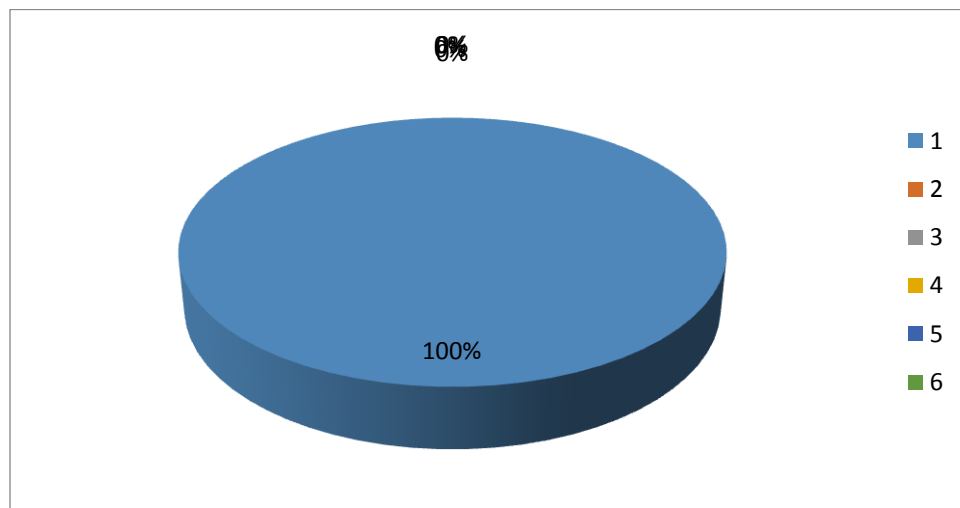
73% испитаника у потпуности се слаже да ликовна уметничка дела подижу квалитет простора у коме деца бораве, док се 27% испитаника делимично слаже.

Графикон број 17. *Сматрам да је у уређењу просторне целине за визуелно истраживање на васпитачу велика одговорност – не само у погледу квалитета одабраних радова већ и у подједнакој заступљености радова све деце.*

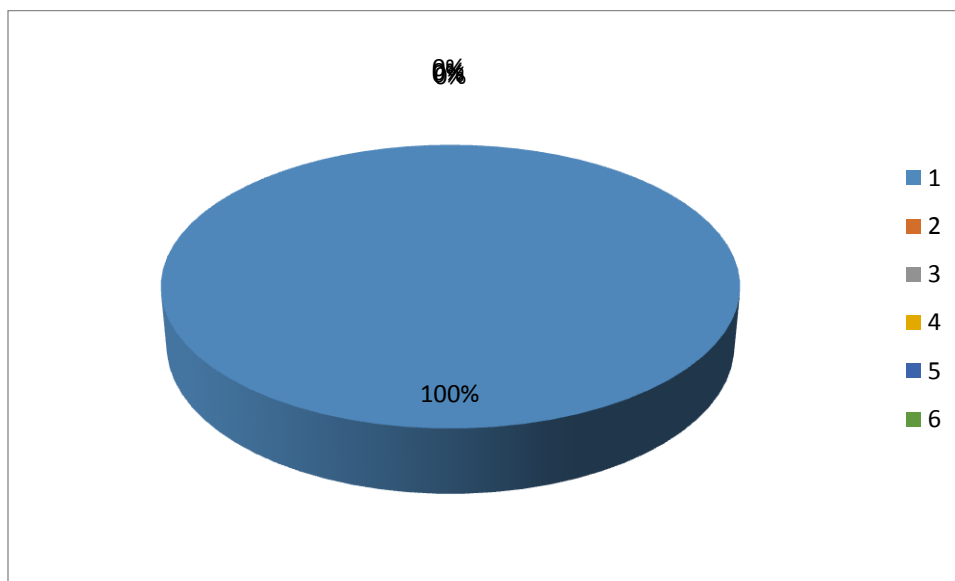
Сви испитаници се у потпуности слажу са тврдњом да је у уређењу просторне целине за визуелно истраживање на васпитачу велика одговорност – не само у погледу квалитета одабраних радова већ и у подједнакој заступљености радова све деце.

Графикон број 18. *Безбедност материјала, доступност и лакоћа употребе су чињенице које васпитач треба да има на уму када организује активност.*

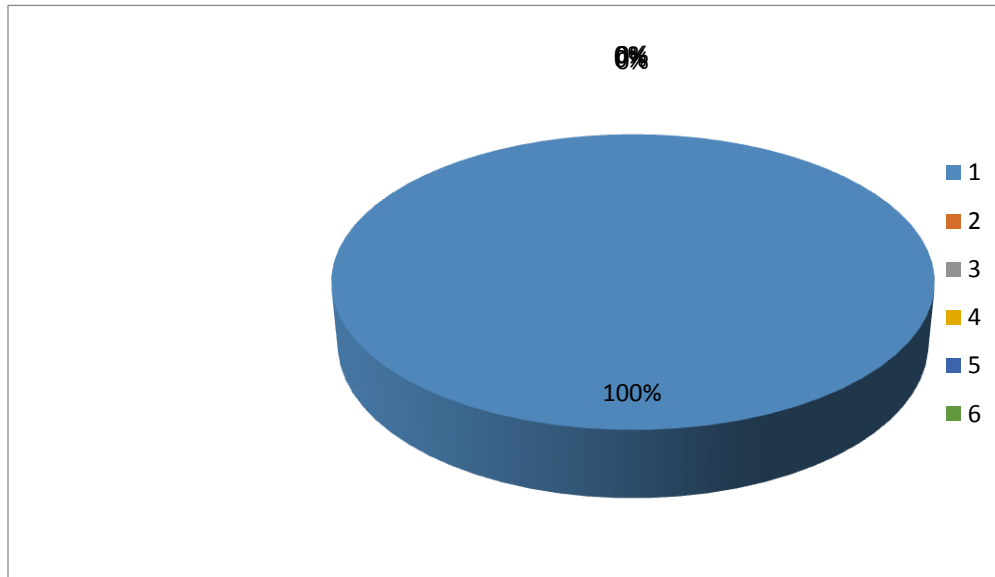
И код ове тврдње су сви испитаници били истог става. Наиме, сви се у потпуности слажу са тврдњом да су безбедност материјала, доступност и лакоћа употребе чињенице које васпитач треба да има на уму када организује активност.

Графикон број 19. *Васпитач у планираним ситуацијама учења није усмерен на давање готових знања, једнообразних решења и тачних одговора, него подржава процес учења у коме деца развијају стратегије истраживања и разумевања себе и света и уче како да уче.*

И код претпоследње тврдње, сви испитаници су изнели став потпуног слагања са њом, конкретније да васпитач у планираним ситуацијама учења није усмерен на давање готових знања, једнообразних решења и тачних одговора, него подржава процес учења у коме деца развијају стратегије истраживања и разумевања себе и света и уче како да уче.

Графикон број 20. У вашој ПУ васпитачи омогућавају деци различите изборе кроз различита средства и материјале и начине изражавања.

Сви испитаници се у потпуности слажу са тврдњом где васпитачи омогућавају различите изборе кроз различита средства и материјале и начине изражавања.

Две постављене хипотезе истраживања биле су следеће:

- ✚ Претпоставља се да васпитачи износе став да су припремљени за примену различитих средстава и материјала у просторној целини за визуелно истраживање.
- ✚ Претпоставља се да васпитачи имају различите ставове о опремљености ПУ средставима и материјалима у просторној целини за визуелно истраживање.

Анализом резултата које смо добили у истраживању можемо закључити да су обе хипотезе потврђене. Васпитачи су изнели став да су припремљени за примену различитих средстава и материјала у просторној целини за визуелно истраживање и да су опремљени већином материјала и средстава која су препоручена за ову просторну целину, која има своју улогу у креативном изражавању деце у оквиру ликовних активности.

ЗАКЉУЧАК

Организација простора, времена и активности својом структуром чини васпитно – образовни процес рада сложеним, док структура тај процес рада чини динамичним. За васпитаче са већ стеченим практичним искуством подручје просторног окружења предмет је континуираног и трајног промишљања властите праксе у трагању за новим димензијама квалитета живота у скупини и установи раног и предшколског васпитања и образовања.

Окружење које васпитач креира, даје поруку детету шта се од њега очекује и какву је слику о њему васпитач развио. Стога је битно бити усмерен на посматрање тренутних интересовања деце, њихов тренутни начин учења те бити отворен и флексибилан за креирање и планирање садржаја учења заједно са децом. Како би децу подстакли на истраживачке активности, **необходно је створити простор који ће их позивати на истраживање и визуелно их привући.**

Деца имају различита интересовања и различитих су развојних могућности, стога им богатство различитих материјала осигурава различите изборе. Мноштво неструктурираног и полуструктурираног материјала, различити ликовни материјали и реквизити, који могу да се користе на различите начине и који омогућавају различите начине изражавања управо подстичу развој ликовног стваралаштва и дају могућност експериментисања. Васпитач је задужен за стварање и подешавање околности повољних за дечији развој и учење, простора, времена, материјала потребних за активност, односно пружање деци прилике да се васпитају и образују прилагођено својим потребама и могућностима у пријатном и безбедном окружењу као и да се остварују као личности.

ЛИТЕРАТУРА

1. Barrett, PS., Yhang, Y., Davies, F. and Barrett, LC. (2015) *Clever Classrooms: Summary of the HEAD Report*, Salford
2. Cvijanović, N. (2017). *Predškolski program i dječiji razvoj: teorijski i empirijski pristup*. Istočno Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
3. Gandini, L. (1998). History, Ideas and Basic Philosophy. An interview Loris Malaguzzi with Lella Gandini. In C. Edwards, L. Gandini & G. Forman: *The hundred languages of children. The Reggio Emilia Approach – Advanced Reflection*. Connecticut: Ablex Publishing Corporation (49 – 99).
4. Slunjski, E. (2006). *Stvaranje predškolskog kurikuluma u vrtiću – organizaciji koja uči*. Zagreb: Mali profesor; Čakovec: Visoka učiteljska škola u Čakovcu.
5. Slunjski, E., Šagud, M. i Bransha-Žganec, A. (2006). *Kompetencije odgojitelja u vrtiću – organizaciji koja uči*. Pedagoški istraživanja, 3 (1), 45-57. <https://hrcak.srce.hr/139311>
6. Stojanović, A., Kovačević, Z., Bogavac, D. (2018). *From obsolete to contemporary preschool education (experiences in Serbia)*. Early Years: an international research journal
7. Thornton, L. and Brunton, P. (2007). *Bringing the Reggio approach to your early years practice*. Routledge. New York and London
8. Valjan Vukić, V. (2012). Prostorno okruženje kao poticaj za razvoj i učenje djece predškolske dobi. *Magistra Iadertina*. 7(7), str. 123-132.
9. Zini, M. (2005). Vidi, osluhni, dodirni, okusi, pomiriši i voli. *Children in Europe*. U: *Dijete, vrtić, obitelj* 44 (2006). str. 15-17.

10. Zmajlović, M. (2016). *Montessori pedagogija*.
11. Вечански, В., Васиљевић-Благојевић М., и Маринковић, Т. (2017). *Развојни потенцијал ликовних активности на предшколском узрасту*, Београд: Учитељски факултет Универзитета у Београду.
12. Гавриловић, А. (1996). *Сложеност, условљеност и комплементарност улога и функција предшколске установе*. Кикинди: Виша школа за образовање васпитача
13. Године узлета: основе програма предшколског васпитања и образовања (2019), Београд: Просветни преглед, Министарство просвете, науке и технолошког развоја.
14. Каменов, Е., Пантелејева Л. В., Станојевић – Кастори М. (1987). *Ликовно обликовање у деčјим вртићима*, Београд – Москва: Завод за уџбенике и наставна средства.
15. Карлаварис, Б. (1961): *Моје дете и ликовно васпитање*, Народна књига, Београд.
16. Карлаварис, Б., Келбли, Ј., Станојевић-Кастори, М. (1986): *Методика ликовног васпитања предшколске деце*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
17. Лекић, Ђ. (1991): *Методика разредне наставе*, Нова просвета, Београд.
18. Павловић Бренеселовић, Д., Крњаја, Ж. (2017). *Основе диверсификованих програма предшколског васпитања и образовања*. Београд: Филозофски факултет.
19. Первишић, В. (2007). *Курикулум*. Загреб: Школска књига
20. Спасојевић, П. (2010). *Предшколско васпитање и образовање између традиције и реформе*. Наша школа, 3-4, 103-123.
21. Стојановић, А. Богавац, Д. (2016). *Методичке стратегије развоја деčјих потенцијала у савременој предшколској установи*. Београд: Учитељски факултет.

ПРИЛОГ

Поштовани васпитачи,

испред Вас се налази упитник на тему **МОГУЋНОСТ ДЕЧЈЕГ ИЗБОРА СРЕДСТАВА И МАТЕРИЈАЛА У ПРОСТОРНОЈ ЦЕЛИНИ ЗА ВИЗУЕЛНО ИСТРАЖИВАЊЕ**. Упитник се спроводи ради истраживачког рада у оквиру мастер рада, са циљем да испитамо ставове васпитача и мишљења васпитача о поменутој теми. Ваше мишљење нам је изузетно важно те Вас молимо да што прецизније и искреније одговорите на постављена питања. Упитник је у потпуности АНОНИМАН, а прикупљени подаци ће бити доступни само аутору рада.

1. Ваш пол: а) мушки б) женски

2. Године радног стажа: а) до годину дана

б) 2 – 5 год.

в) 5 – 10 год.

г) 10 – 20 год.

д) преко 20 година

3. Завршени ниво стручне спреме

а) висока стручна спрема

б) виша стручна спрема

ц) завршене мастер студије

4. У Вашој просторној целини за визуелно истраживање доступни су следећи материјали:

- ☐ различите материјале за обликовање (пластелин, глина, тесто)
- ☐ различите материјале за сликање и цртање (водене боје, воштане, фломастере)
- ☐ различити колажни материјали: украсни папир, вуница, траке, дискови, крупне кугле, тестенина

5. У Вашој просторној средини за визуелно истраживање доступна су следећа средства:

- ☐ различита средства за сликање: четке за сликање различитих дебљина и величина, четкице за прсте, ваљкови, сунђери, тупфери, посуде за боју, посуде за воду
- ☐ различита средства за спајање: лепак у стику, лепљива трака различитих ширина и боја, чичак трака, широке спајалице
- ☐ различите подлоге за цртање и сликање
- ☐ средства за обликовање – дечје маказе, играчка точак за глину
- ☐ разбој, мреже, рамови
- ☐ различите подлоге за рад и одлагање радова

6. Које материјале за ликовно обликовање најчешће користе васпитачи и деца током ликовног изражавања :

- ☐ необликовани (папир, текстил, жица, вуна, канап, стиропор...)
- ☐ полуобликовани и рециклажни (кутије, флаше, чепови, делови неких машина или алата...)
- ☐ природни (гранчице, лишће, предмети и облици из природе...)

7. Које ликовне технике најчешће деца користе током ликовног изражавања?

- ☐ цртачке технике(оловка, туш, пастел)
- ☐ сликарске технике(темпера, колаж, пастел)
- ☐ вајарске технике(глина, каширана папир-пластика)

СКАЛА СТАВОВА

1 – Слажем се у потпуности, 2 – Делимично се слажем, 3 – Не могу да проценим, 4 – Делимично се не слажем, 5 – Не слажем се уопште

Редни број	ТВРДЊА	1	2	3	4	5
	Сматрам да свака просторна целина мора да има део у којем се налазе одређени материјали, простор за активности и простор за излагање дечијих радова.					
	Сматрам да се дефинисаним просторним целинама омогућава се деци предвидљивост и сигурност у простору – да знају где се шта налази и да могу да буду самостална и истовремено да се пружа могућност различитих врста истраживања.					
	Деца у нашој васпитној групи имају могућности на основу својих интересовања да бирају средства и материјале током ликовних активности.					
	Сматрам да васпитач мора бити свестан да се квалитет ликовног рада не цени споредним вредностима (<i>чистоћа, уредност, прецизност</i>) већ ликовним квалитетом садржаја и умећем коришћења различитих средстава и материјала.					
	Сматрам да деца кроз ликовну активност саопштавају своје мисли, запажање и осећања и да је зато нужност да имају могућност избора различитих средстава и материјала у просторној целини за визуелно истраживање.					
	Сматрам да је најбитније да су основне карактеристике материјала и техника које се користе у свим узрасним групама у вртићима лака доступност, безбедност и нетоксичност.					
	Сматрам да је избор ликовних техника и материјала					

	условљен узрастом деце, пројектом као и захтевима појединих стваралачких области.					
	У целини за визуелно истраживање наше ПУ слике, репродукције и дечји радови постављени су у висини дечјих очију.					
	Сматрам да ликовна уметничка дела подижу квалитет простора у коме деца бораве.					
	Сматрам да је у уређењу просторне целине за визуелно истраживање на васпитачу велика одговорност – не само у погледу квалитета одабраних радова већ и у подједнакој заступљености радова све деце.					
	Безбедност материјала, доступност и лакоћа употребе су чињенице које васпитач треба да има на уму када организује активност.					
	Васпитач у планираним ситуацијама учења није усмерен на давање готових знања, једнообразних решења и тачних одговора, него подржава процес учења у коме деца развијају стратегије истраживања и разумевања себе и света и уче како да уче.					
	У нашој ПУ васпитачи омогућавају деци различите изборе кроз различита средства и материјале и начине изражавања.					